

EURÓPA TANÁCS
MINISZTERI BIZOTTSÁG

**R (84) 5 számú Ajánlás
az igazságszolgáltatás működését elősegítő polgári eljárásjogi irányelvekről*
és Indokolás**

(Elfogadta a Miniszteri Bizottság 1984. február 28-án a miniszteri megbízottak 367. ülésén)

A Miniszteri Bizottság az Európa Tanács Alapszabályának 15/b. cikke alapján,

Figyelemmel arra, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkében az igazságszolgáltatás igénybevételét biztosító jog valamennyi demokratikus társadalom lényeges jellemzője;

Figyelemmel arra, hogy a jogsegélyről szóló (76) 5 számú és a (78) 8 számú ajánlásokban, valamint az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről szóló (81) 7 számú ajánlásban foglalt rendelkezések és elvek megvalósítása előbbre viheti az állampolgároknak az igazságszolgáltatáshoz való jogát;

Figyelemmel mindeközben arra, hogy a tagállamokban hatályban lévő egyes polgári eljárásjogi szabályok a hatékony igazságszolgáltatásnak akadályát képezhetik, mivel már nem felelnek meg a modern társadalom szükségleteinek és időnként visszaélésekre vagy az eljárások késleltetésére is alkalmasak lehetnek;

Figyelemmel arra, hogy a peres feleknek a hagyományos eljárásjogban foglalt jogai biztosítását, valamint a demokratikus társadalom elért igazságszolgáltatás minőségét megőrizve szükség lenne a polgári eljárásjog egyszerűsítésére, rugalmasabbá és rövidebbé tételére;

Figyelemmel arra, hogy e célok elérésére szükség van arra, hogy lehetőséget adjunk a feleknek a gyorsabb és egyszerűbb eljárások igénybevételére és meg kell védeni őket a visszaélési és késleltetési szándékú cselekményektől, különösen azzal, hogy elismerjük a bírónak azt a jogát, hogy hatékonyabban irányíthassa az eljárást;

Tudomásul véve az európai igazságügy-miniszterek 1980. májusában Luxemburgban tartott 12. konferenciáján lefolytatott vitákat és az elfogadott határozatokat;
Ajánlja a tagállamok kormányainak, hogy a polgári eljárás javítására szükségesnek és célszerűnek tartott megfelelő rendelkezéseket - az esetek szerint - hozzák meg vagy pedig erősítsék meg a meglévőket, merítve a jelen ajánlás függelékében foglalt elvekből.

Függelék a (84) 5 számú ajánláshoz

Az igazságszolgáltatás működésének elősegítésére alkalmas polgári eljárásjogi elvek

1. elv

1. Rendes körülmények között a pert legfeljebb két tárgyaláson kell befejezni: az első esetlegesen az előkészítő jellegű tárgyalás és a második folyamán történik a bizonyítás felvétele, a felek előadásai és ha lehetséges, az ítélet meghozatala. A bírónak ügyelnie kell arra, hogy minden, a második tárgyalásra szükséges cselekményt elvégezzenek a megfelelő időben, elviekben mindenféle halasztás tilos, kivéve akkor, ha új tények vagy más rendkívüli és fontos körülmények merülnek fel.

2. Szankciókat kell előírni arra az esetre, ha valamelyik fél, miután már marasztalták, nem teljesített valamely eljárási cselekményt a bíró vagy a törvény által előírt határidőben. Az esetek különbözősége szerint e szankciók különösen a teljesítendő cselekmény pótlásának megtiltása, az okozott kár megtérítése, a költségek vagy pénzbírság fizetésére kötelezés, valamint az eljárás megszüntetése lehetnek.

3. A tanúkat beidézhetheti a bíró és megfelelő szankciókat (pénzbírság, az okozott kár megtérítése, stb.)

helyezhet kilátásba, ha a per során indokolatlanul távol maradnak. A tanú meg nem jelenése esetén a bírónak kell döntenie arról, hogy a tanú vallomástétele nélkül folytatja-e a tárgyalást. A modern technikai eszközök használatát, például a telefoné vagy audiovizuális rendszereké, a megfelelő feltételek mellett biztosítani kell annak érdekében, hogy a tanúk vallomástételét elősegítsék.

4. Amennyiben a bíró által kirendelt szakértő nem nyújtja be szakvéleményét, avagy indokolatlanul késlekedik azzal, megfelelő szankciókat kell kilátásba helyezni. Ezek esetlegesen lehetnek a szakértői díj csökkentése, a költségek megfizetése vagy az okozott kár megtérítése, valamint az egyes esetek szerint a bíró vagy valamely szakmai szerv által foganatosított fegyelmi intézkedésekben nyilvánulhatnak meg.

2. elv

1. Abban az esetben, ha az egyik fél nyilvánvalóan megalapozatlan keresetet indít, a bíróságnak biztosítani kell a jogot arra, hogy az ügyet rövid úton intézze el és az arra alkalmas esetekben a féllel szemben pénzbírságot szabhasson ki vagy pedig kötelezze a másik fél javára az okozott kár megfizetésére.

2. Amennyiben az egyik fél megsérti a pervitel szabályait, az eljárási cselekményeket és eszközöket a per nyilvánvaló késleltetése érdekében alkalmazza, a bírónak jogában álljon akár rögtön érdemi döntést hozni, akár pedig jogvesztő rendelkezést, pénzbírság megfizetésére vagy az okozott kár megtérítésére kötelezést alkalmazni; különleges esetekben az ügyvédet kötelezni lehetne a költségek megfizetésére.

3. Az ügyvédek szakmai szervezeteit fel kell hívni arra, hogy fegyelmi büntetéseket helyezzenek kilátásba azon tagjaikkal szemben, akik az előző bekezdésekben említettek szerint cselekszenek.

3. elv

A bírónak legalább az előkészítő tárgyaláson, de ha ez lehetséges, az eljárás egésze során aktív szerepet kell játszani az eljárás gyors lefolytatásának biztosítás érdekében, a felek jogainak és egyenlőségük elvének tiszteletben tartása mellett. Különösen hivatalból kellene rendelkezni azzal a joggal, hogy a felektől valamennyi szükséges felvilágosítást megkérhessen, őket személyes megjelenésre idézhesse, jogkérdéseket vethessen fel, bizonyítékokat kutathasson fel akkor, ha az ügy érdemi része nem a felek rendelkezése alatt áll, a bizonyítást irányítsa, kizárja azokat a tanúkat, akiknek a tanúvallomása esetlegesen az ügyre vonatkozóan nem relevánsak, korlátozza az ugyanabban az ügyben tanúvallomásra idézendők számát, amennyiben eltúlzottan sokan vannak. Mindezeket úgy kell megtennie, hogy ne terjeszkedjen túl a célon.

4. elv

A bírónak, legalább az első fokon, rendelkeznie kell azzal a joggal, hogy - kivéve a törvényben kifejezetten előírt esetekben - figyelemmel az ügy jellegére eldönthesse, vajon az írásbeli vagy a szóbeli eljárást kell-e követni, avagy ezek kombinált formáját.

5. elv

Kivéve ha a törvény másképpen rendelkezik, a felek követeléseit, a jogcselekedeteket, a kifogásokat és elviekben a bizonyítékokat a lehető leghamarabb, az eljárás kezdetén be kell jelenteni, meg kell tenni illetve fel kell mutatni, és minden esetben - ahol ez létezik - az eljárás előzetes szakaszának befejezése előtt. Fellebbezés esetén a bírónak nem kell rendes körülmények között elfogadnia olyan tényeket, amelyeket az első fokon nem hoztak fel, kivéve az alábbi okok közül az egyik esetben:

- a) első fokon nem voltak még ismertek ezek a tények;
- b) e tényekre hivatkozó személy első fokon nem vett félként részt az eljárásban;
- c) kivételes indok áll fenn elfogadásukra.

6. elv

Az ítéletet rögtön az eljárás végén meg kell hozni avagy legkorábban ezt követően. A lehető

legtömörebb kell, hogy legyen. Szabadon hivatkozhat valamennyi jogszabályra, azonban a felek által kinyilvánított valamennyi kérdésre válaszolnia kell, akár kifejezetten, utalóan vagy beleértett módon.

7. elv

Rendelkezéseket kell hozni annak érdekében, hogy a jogorvoslatok visszaélészerű alkalmazása csökkenjen.

8. elv

1. Ezen túl a jogvita megoldását gyorsító egyedi jogszabályokat, vagy szabálygyűjteményt kell meghozni:

- a) sürgősségi esetben;
- b) abban az esetben, ha valamely jogot nem vitatnak, vagy a követelés bizonyított, illetve akkor, ha a per tárgya kisebb értékű;
- c) közúti közlekedés során keletkezett balesetből származó jogvita, munkaügyi jogvita, lakásbérletet érintő jogvita, egyes családjogi kérdésekre vonatkozó jogviták, különösen a tartásdíjak megállapítására vagy módosítására vonatkozó jogviták esetén.

2. Ebből a célból a következő rendelkezések közül egyet vagy többet meg kell hozni: a kereseti kérelem egyszerűsített formája; tárgyalás nem tartása, avagy egyetlen tárgyalás és esetlegesen egy előkészítő tárgyalás tartása; kizárólag írásbeli eljárás, avagy az ügyek függvényében kizárólag szóbeli eljárás; bizonyos kifogások vagy védekezések felvetésének megtiltása vagy korlátozása; a bizonyítékok szabad értékelése; halasztások engedélyezésének megtiltása vagy a rövid határidejű halasztások korlátozása; igazságügyi szakértő kirendelése hivatalból vagy a felek kérelmére, amennyiben lehetséges, már az eljárás kezdetén történjen meg; a bíró aktív szerepe az eljárás vezetésében, továbbá a bizonyítékok felkutatása és értékelése során.

3. Ezek a szabályok vagy az egyedi szabályok összességének alkalmazása az ügyek szerint lehet kötelező, a felek közül az egyik kérésére választható vagy pedig a felek beleegyezése szükséges hozzá.

9. elv

A legmodernebb technikai eszközöket a bírói hatóságok rendelkezésére kell bocsátani annak érdekében, hogy az ítélethozatal a leghatékonyabb feltételek között történjen, különösen a különböző jogforrások felkutatásának megkönnyítésével és az igazságszolgáltatás felgyorsításával.

INDOKOLÁS

Bevezető

1. A polgári eljárás magában foglalja a törvényben meghatározott szabályok összességét, illetve azokat, amelyeknek a felek és a bíró általi alkalmazását megengedi abból a célból, hogy a jogvita megoldása szempontjából releváns tények és jogok nyilvánosságra kerüljenek. A jogrendszerek legtöbbje elviekben általános alkalmazású rendes polgári eljárást állapít meg, ezen felül különös szabályokat is. A jelen ajánlás 1-től 6-ig terjedő elvei a rendes eljárásra vonatkoznak, és 7. elvében fekteti le a jogorvoslati eljárásokra vonatkozó szabályokat. A 8. elv meghatározza azokat a területeket, ahol a különös szabályok alkalmazása kívánatos. A 9. elv utal az eljárás lefolytatása gyorsítását célzó technikai eszközökre.

2. Mégsem lehetséges a rendes eljárásokra és a különleges szabályokra vonatkozó elvek közötti elválasztás. Az ajánlásban felsorolt néhány elv az ügyek többségében hozzájárulhat ahhoz, hogy a rendes eljárásokban vagy a különleges eljárásokban történő alkalmazásával az igazságszolgáltatást könnyebbé, gyorsabbá és hatékonyabbá tegye.

3. Ezen okmányoknak nem célja a nemzeti törvénykezések harmonizálása, azonban a polgári eljárásban alkalmazható elvek katalógusát tartalmazza, ezek közül választhatnak a kormányok, melyek felelnek meg a saját jogrendszerük szerinti eljárások javítása céljának. Ez kitűnik az ajánlás rendelkező

részből, amely "ajánlja a tagállamok kormányainak, hogy a polgári eljárás javítására szükségesnek és célszerűnek tartott megfelelő rendelkezéseket - az esetek szerint - hozzák meg vagy pedig erősítsék meg a meglévőket, merítve a jelen ajánlás függelékében foglalt elvekből".

1. elv

4. A jelen okmány értelmében "tárgyalás" alatt az eljárás egyik fázisának szentelt ülést, vagy az ülések összességét kell érteni. A tárgyalások számának kérdése összefüggésben van az eljárásban felmerülő más tényezőkkel is. Ezért van az, hogy a rendes és az egyszerűsített eljárás, a különböző eljárási cselekmények írásbeli vagy szóbeli formája, az ügyvédkényszer illetve ennek ellenére, az ügyvédkényszer alóli felmentés, a bíró többé-kevésbé fontos szerepe, a halasztás, a kifogásoknak, az elévülésnek felvetése vagy az új tények felhozásának szabályai közötti választás határozza meg.

5. Nem lehetséges szigorú és általános módon előzetesen megállapítani, hogy az eljárás hány tárgyalásból álljon, azonban rendes körülmények között ha egyetlen tárgyalás nem elégséges, akkor két tárgyalásnak elégnek kell lennie: az első tárgyaláson, az eljárás előzetes szakaszában kell az eljárás célját meghatározni, előrelátható lefolyását, továbbá a felek követeléseit előadni és a második tárgyaláson lehet a bizonyítékokat értékelni, a felek perbeszédeit megtartani és az ítéletet meghozni. A tárgyalások számának ilyen jellegű korlátozását csak szigorú szervezéssel és az eljárási cselekményeknek a megfelelő időben történő teljesítésével lehet elérni; a lefolyását a bírónak kell ellenőriznie oly módon, hogy ne kelljen elhalasztani a tárgyalást, kivéve azokban a kivételes esetekben, amikor azt a per lényeges körülményei megkövetelik, például akkor, ha az előzetes tárgyalás során nem ismert új és releváns tények merülnek fel.

6. A felek számára megállapított határidők célja az, hogy megfelelő időt biztosítsanak számukra az eljárási cselekmények teljesítésére. A határidőknek a felek általi be nem tartása az eljárás lassúságához hozzájárul, növeli a költségeket és szankcionálni kell azt. A felek biztonságának és az eljárás rendjének biztosítása érdekében a határidők megismerését meg kell könnyíteni, amely történhet akár a bíró által, akár a másik fél által is. Amennyiben ez a feltétel teljesül, a határidőt pedig nem tartották be, akkor a vétkes felet szankcióval kell sújtani, amelynek súlya a teljesítendő eljárási cselekmény fontosságától, a per lefolytatásának ilyen jellegű sérelme következményeitől valamint a másik fél érdekeitől függ. Szankcióként említeni lehet a felperes vétkességének esetében az eljárás megszüntetését, az alperes hibája esetén pedig a kereseti kérelemnek helyt adást és bármelyik fél mulasztása esetén a kár avagy a költségek megtérítését, továbbá az eljárási cselekmény teljesítésének jogvesztését.

A nemzeti jogrendszereknek kell szabályozniuk a szankciókat; ezen okmány céljai szerint a megszüntetésen azt az intézkedést kell érteni, amely alapján egy egyedi ügyet törölnék a - bíróság döntésére váró - ügyek lajstromából. A megszüntetés önmagában nem érinti a felek kereseti jogosultságát, és az ügy érdemében sem dönt.

7. A tanúk vallomása sok ügyben nagyon fontos. A tanúkat a bírónak hivatalból vagy a felek kérelmére kell megidéznie, az eljárás előírásai szerint. Ezek a szabályok nem sértik a néhány jogrendszerben elfogadott lehetőséget, hogy a felek saját maguk kötelesek a tárgyalásra tanúikat magukkal vinni. Ugyancsak szükség van olyan eszközökre is, amelyek elsősorban azoknak a tanúknak a vallomástételét könnyítik meg, akik igazoltan nem lehetnek a bíróságon a megkívánt időpontban, továbbá a tanúk igazolatlan távollétének megelőzésére és esetlegesen szankcionálására is alkalmasak. A tanúk vallomástételének megkönnyítését célzó intézkedésként az ajánlás olyan technikai eszközöket említ, mint például a telefon, az audiovizuális eszközök, de nem zárja ki természetesen az olyan hagyományos eljárásokat sem, mint az írásban tett vallomás vagy a tanúvallomás rögzítése céljából a bíró kiküldése. Az igazolatlan távollétet szankcionálni kell, rendes körülmények között pénzügyi szankcióval, mint például a pénzbírság vagy az okozott kár megtérítése. Az igazolt és az igazolatlan esetekben is a bírónak kell eldöntenie, hogy az eljárást lehet-e folytatni a szóban levő tanú vallomástétele nélkül, avagy a tárgyalást szükségszerűen el kell napolni.

Az esetleges szankciókat a polgári eljárás jellemzői, a feleknek az ügy fölött való rendelkezési jogosultságai, valamint a közérdek határozzák meg, amely szerint esetlegesen a pert folytatni kell, még a felek passzív magatartása ellenére is.

8. A jelen okmány, akárcsak az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről szóló R

(81) 7 számú ajánlás csak a bíróság által - akár hivatalból, akár a felek kérelmére - kijelölt szakértőkre vonatkozik és nem a felek által felkért szakértőkre. Sok országban a bíróságok megbízhatják a szakértőket szakvélemény készítésével, azonban nem rendelkeznek hatékony eszközökkel annak érdekében, hogy szakvéleményük elkészítésére megállapított határidőket betartsák.

Az ajánlás erre a célra olyan szankciókat jelöl meg, mint a honorárium csökkentése, a költségek és az okozott kár megfizetésére kötelezés, valamint fegyelmi büntetések.

Ez utóbbiakat egyes államokban a bíróságok hozzák meg. Más államokban azoknak a szakmai szervezetek feladata, amelyek az adott területet felügyelik. Mindemellett azokban az esetekben, amikor ilyen jellegű szervezetek nem léteznek vagy pedig nem rendelkeznek megfelelő eszközökkel a hatékony cselekvésre, illetve negligálják kötelességüket, a bírónak rendelkezni kell olyan lehetőséggel, hogy fegyelmi büntetést szabhasson ki.

2. elv

9. Az eljárás a rend helyreállítását célozza, valamint az ügy megoldásához vezető különböző cselekmények formáját szabályozza, továbbá a felek törvényes érdekeit és jogait, lehetővé számukra, hogy ügyeket arra alkalmas módon terjesszék elő és ügyük érvényesítésére a megfelelő eszközöket alkalmazzák. Ennek következtében a feleknek az eljárás által nyújtott lehetőségek igénybevétele törvényes, azonban ezek közül egynek avagy néhánynak a konkrét ügyben való alkalmazása tisztességtelenségeket eredményezhet.

10. Az eljárási visszaélés egyik esete az, amikor nyilvánvalóan megalapozatlan keresetet indítanak; az ügy objektív tényei azonnal felismerhetővé teszik a követelés alaptalanságát. Ebben az esetben megengedett, hogy - az arra alkalmas esetekben és figyelembe véve az ügy összes jellemzőjét - szankciót szabjanak ki azzal szemben, aki bármiféle valós indok nélkül a bírósági apparátust működésbe hozta és megpróbált kárt okozni más személyeknek.

11. Néhány másik esetben a leggyakoribb eljárási visszaélés a következő: a meggondolatlan vagy kellemetlenkedő keresetindítás, előzetes kérdések felvetése avagy nem megalapozott büntető panasz tétele az eljárás késleltetése céljából, olyan kifogások felvetése, mint például az elévülés, vagy nyilvánvalóan megalapozatlan kifogás, a dokumentumok alkalmatlan időben történő benyújtása, továbbá az indokolatlan halasztási kérelmek. Mindezek az eseteknek közös jellemzője, hogy ezeket az eljárási cselekményeket a saját céljaiktól különböző célra használják vagy akarják felhasználni. Azokban az esetekben, amelyekben - figyelemmel az esetek különböző körülményeire - a visszaélési szándék nyilvánvaló módon megfigyelhető, a bírónak rendelkeznie kell ezek meghíúsítására megfelelő eszközökkel. Ez az elv biztosítja a bíró számára a fentebb jelzett jogot, hogy a sommás eljárás szerint hozza meg ítéletét az ügyben.

12. Igen gyakran nem könnyű rögtön megítélni, hogy visszaélési szándék áll-e fenn. Ebben az esetben a megfelelő szankciók lehetősége kiküszöbölheti az eljárási visszaélés hatásait és elrettentő erővel bír azokkal szemben, akik ehhez folyamodnának. A jelen elv felsorol olyan lehetséges szankciókat, amelyek a sommás érdemi ítélettől egészen az ügyvédnek a perköltség megfizetésére kötelezéséig tart. Figyelemmel arra, hogy néhány államban nehézségeket okozhat az, hogy a bíró szankciót szabjon ki a visszaélésszerű eljárási cselekményeket megvalósító ügyvéddel szemben, fel kell kérni a szakmai szervezeteket, hogy ezekben az esetekben fegyelmi büntetéseket hozzanak meg.

3. elv

13. Nagyon sok tagállamban a polgári eljárást az a tény jellemzi, hogy a bíró rendelkezésére álló jogosítványokat nagyrészt a felek tevékenysége vagy tétlensége korlátozza. Figyelembe véve azt, hogy valamennyi államban megpróbálják az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyíteni, ahogyan európai szinten az igazságszolgáltatás igénybevételének megkönnyítéséről szóló R (81) 7 számú ajánlás már erre vonatkozó elveket tartalmazott, és hogy mindezeket túl egyes jogvitákban lehetőség van arra, hogy a feleket ne képviselje ügyvéd, elengedhetetlen a bíró számára aktív szerepet biztosítani. A bíró megkívánt pártatlansága és a feleknek az ügyük feletti szabad rendelkezése tisztelben tartásának sérelme nélkül egy ilyen jogosítványnak magában kell foglalnia azt a lehetőséget, hogy a bíró irányítsa az eljárást, meggyorsítsa annak lefolyását, bizonyítékokat kutathasson fel legalább azokban az esetekben, amikor a jogvita nem áll a felek rendelkezése alatt,

irányítsa a bizonyítási eljárást, olyan tény és jogkérdéseket vethessen fel, amelyek megvilágíthatják a jogvita lényeges körülményeit, a tanúkenti megidézés felől dönthessen és esetlegesen csökkenthesse számukat, mindezt arra ügyelve, hogy az ügy szempontjából lényeges tanúvallomások és a felek jogainak garanciái biztosítva legyenek.

14. A bírónak e jogosítványait mindenkor a legnagyobb körültekintéssel kell gyakorolnia; alkalmazásuknak és gyakorlásuk módozatainak szükségszerűen mindenkor a jogviták egyéni jellemzőitől kell függeni, különösen a szóban forgó érdekek fontosságától és jellegétől, a felek személyes helyzetétől és a lefolytatott eljárásától. A szóban forgó érdekek fontosságát egyszerre kell objektív (a per tárgya vagy értéke) és szubjektív (a felek számára megmutatózó fontosság) kritériumok alapján mérni. A közérdeknek különleges fontosságot kell tulajdonítani, amely egyes esetekben, különösen a családjogi ügyekben a felek érdekeivel kell összekapcsolni. A bíró aktív szerepe elengedhetetlen azokban az eljárásokban, amelyekben a felek ügyvédi képviselő nélkül járnak el, vagy amikor a feleket nem kellőképpen képviselik, és mindenképp akkor, ha rosszul informáltak.

15. Kívánatos, hogy a bíró az eljárás valamennyi szakaszában aktív szerepet játszasson. Mindezek ellenére azokban a rendszerekben, ahol a bírák jogosítványait nagyrészt a felek cselekménye vagy pedig tétlensége korlátozza, a bírónak legalább a per előkészítő szakaszában kell aktívan közbeavatkoznia abból a célból, hogy pontosan és teljes mértékben meghatározza a felek követeléseit, a per tárgyát és annak előrelátható lefolyását.

4. elv

16. A tagállamok jogrendszereiben megtalálható különböző polgári eljárásjogok különböző tényezők szerint, változó arányban vegyítik a szóbeli és írásbeli formát. Ezért van az, hogy rendes körülmények között a szóbeli forma az uralkodó azokban a jogvitákban, amelyeknek tárgya csekély összegű tartozás, az egyszerűbb megítélésű ügyekben, azokban az ügyekben, amelyekben a felek ügyvéd közreműködése nélkül is eljárhatnak és a sürgősséggel tárgyalt ügyekben. Ezzel ellentétben az írásbeli forma az uralkodó az előkészítő vagy vizsgálati szakaszban, a magasabb perértékű ügyekben, az összetett ügyekben, a fellebbviteli vagy felülvizsgálati ügyekben, az alperes vagy a felperes távollétében lefolytatott eljárásokban, és egyes olyan ügyekben, amelyekben a felek lakóhelyének a bíróság székhelyétől való távolsága, avagy az ügy jellege inkább az írásbeli eljárást teszi alkalmasabbá. Egyes jogrendszerek a bíró számára diszkrecionális jogot biztosítanak annak eldöntésére, hogy - figyelemmel az egyes ügyek jellegzetességeire - az egyes eljárási cselekményeket szóban vagy írásban kell-e megtenni.

17. Ebből következik, hogy nem lehet abszolút módon eldönteni, melyik forma alkalmazása a legjobb. Ebből az okból kifolyólag ez az elv széleskörű diszkrecionális jogkörrel biztosítja a bíró számára annak lehetővé tételével, hogy ő döntse el - figyelembe véve az ügy jellegét is - melyik eljárási formát lehet alkalmazni. Az elv biztosítja, hogy ezt a lehetőséget ne lehessen alkalmazni azokban az esetekben, amelyekben a törvény kifejezetten különleges eljárást ír elő. Ezen túl - tekintettel arra, hogy egyes jogrendszerekben a fellebbviteli eljárások a bíró számára kevesebb jogot biztosítanak - lehetséges csak az első fokú eljárásra való korlátozása. Mindezek ellenére az elv jelentősége az, hogy a tagállamoknak meg kell vizsgálniuk annak lehetőségét, hogy az említett jogosultság alkalmazására szélesebb körben adjanak lehetőséget.

5. elv

18. A per végső célja, hogy érdemi döntést hozzanak az ügyben a felek követeléseit alapján; azonban e cél elérésének lehetősége - mindamelllett, hogy a felek és esetlegesen más érdekelték törvényes érdekeit és jogait megóvják - megköveteli a felekre, a per tárgyára, a bíróság hatáskörére és az eljárásra vonatkozó számos feltétel megvalósulását. A felek törvényesen ellenezhetik az eljárás megindítását vagy lefolytatását azokban az esetekben, amikor az említett feltételek nem állnak fenn, például akkor, ha az ügyet a bíróság hatáskörének hiánya miatt átteszik. Azonban az ilyen kivételeket nem lehet elfogadni azokban az ügyekben, amikor az eljárás igen késői szakaszában vetik fel vagy pedig azok egyetlen célja az eljárás eltérítése avagy késleltetése.

19. A legfontosabb érdekből az következik, hogy az eljárás lefolytatását befolyásoló valamennyi tényező már a per kezdetén ismert vagy bejelentett legyen, olyan módon, hogy a lehető legrövidebb

időn belül meg lehessen állapítani a felek követeléseit és azt a keretet, amelyen belül a per lefolytatják, majd végül meghozzák az ítéletet. Ezért a jelen elv olyan általános szabályt állapít meg, amely szerint a felek követeléseit, az elévüléseket, a kifogásokat, és ha lehetséges, elviekben a szükségesnek ítélt bizonyítási indítványokat az első fokon kell bejelenteni a lehető leghamarabb, továbbá minden esetre azokban az országokban, ahol ez létezik, a per előkészítő szakaszának befejezése előtt. Mindezeknek lehetővé kell tenniük a bíró számára a gyors döntés meghozatalát az állított kifogások vagy elévülések megalapozottságáról és a lehetőség szerint egyből rátérni az ügy érdemi tárgyalására. Ezt az általános szabályt azonban nem lehet abszolút elvként értékelni és lehetővé kell tenni, hogy a törvény ettől eltéréseket is szabályozzon, például akkor, ha a felek ügyvédi közreműködés nélkül jelennek meg a tárgyaláson. Valójában a felek ismereteinek vagy gyakorlati tapasztalatainak hiánya indokolhat bizonyos könnyítést az elv alkalmazása során, de a bírónak ügyelnie kell arra, hogy az esetleges hiányokat pótolják és a per lefolyását a negyedik elvben foglalt szabályok alkalmazásával kell irányítani.

20. Az eljárás folyamán állított tények - jellegük, fontosságuk vagy a per tárgyával való kapcsolatuk szerint - ugyancsak befolyásolják a fellebbviteli eljárás lefolyását. Következésképpen nagyon fontos a fellebbezés elfogadhatóságára vagy éppen ellenkezőleg, ezen eljárás folyamán tett tényállítások elutasítására vonatkozó kritériumok meghatározása.

Jelenleg ez a helyzet államonként változik, egyesek nem fogadják el azokat a tényeket, amelyeket az első fokon nem vetettek fel, mások pedig ezen a területen teljes szabadságot mutatnak.

21. E két szélsőséges helyzet között a Hatodik elv a nem ezeket követő államoknak olyan középút folytatását javasolja, amely abból áll, hogy megerősíti azt az általános szabályt, hogy az első fokon fel nem vetett tényeket el kell utasítani, mindamellett három kivételt téve e körben, azzal az indokkal, hogy nyilvánvalóan igazságtalan lenne a különösen fontos kifogások elutasítása és a harmadik személy megfosztása érdekei védelmének lehetőségétől. Az első kivétel arra az esetre vonatkozik, amikor ilyen tények nem voltak ismertek az első fokú eljárás idején és ebből az okból kifolyólag nyilván nem is lehetett ekkor felvetni azokat. A második kivétel arra az esetre vonatkozik, amikor a tényekre hivatkozó személy az első fokú eljárásban nem vett félként részt. Nevezetesen számos országban létező arról a lehetőségről van szó, hogy a perben érintett harmadik személyek is fellebbezhetnek. A harmadik lehetőség valamely kivételesen indokolt ok meglétéén nyugszik. Ilyen helyzet például az, amikor a per tárgyához viszonyítva a tények olyan fontossággal bírnak, hogy amennyiben nem veszik azokat figyelembe, akkor az igazságszolgáltatás nyilvánvalóan hibája következik be.

Mindezekben az esetekben a bíróságnak meg kell vizsgálnia - az eljárás irányítására vonatkozó jogszabályait felhasználva - az újonnan felhozott tények fontosságát, hatásait az eljárásra, valamint a felek jogaira és érdekeire vonatkozó következményeit, továbbá a per tárgyára, figyelemmel arra, hogy a lehető leggyorsabban és leghatékonyabban szülessen döntés az ügyben.

6. elv

22. Ez az elv logikus folytatása az előzőeknek, amelyek célja az eljárás gyorsítása. Figyelemmel a különböző ügyek összetettségének változó fokára, nem lehet ezen a téren szigorú szabályt megállapítani. Amikor az eljárás során több tárgyalás van, kívánatosabb, hogy az ítéletet az utolsó tárgyaláson hirdessék ki, azonban azokban az esetekben, amikor ez nem lehetséges, például az ügy összetettsége miatt, az ítéletet ki lehet hirdetni rövid időn belül, ezekben az ügyekben az szükséges, hogy a bíró ezt az időpontot végleges módon jelölje meg, feltéve, hogy ezt nem a törvény szabja meg. Az írásbeli eljárás esetében az ítéletet az eljárás végén vagy inkább azt követően kell meghozni.

23. A jelen ajánlás az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről szóló R (81) 7 számú ajánlás Ötödik elvének folytatása és az ítéletek tekintetében a minőségi szintű tömörséget ajánlja. Tekintettel az ítéletek funkciójára és azoknak a peres felek jogaira és érdekeire való kihatására, az ítéletek jellemzője a logikus rend, a tömörség és az alkalmazott nyelvezet világossága.

24. Ami pedig az ítélet jogi indokolását illeti, a *michi factum, dabo tibi ius* elvét követve, a bíró indokolásának nem kell szükségszerűen korlátozódnia a felek által felvetett jogérvekre, hanem kiterjedhet valamennyi általa szükségesnek ítélt jogszabályra is.

25. Ami pedig az ítélet rendelkező részét illeti, annak a felek által kinyilvánított kérésekre maradéktalanul választ kell adnia. Ez a válasz lehet kifejezett is, de beleértett is, ha az ítélet szerkesztése alapján nem lehet összetéveszteni mással.

A felek összes kérelmére adandó kötelező válaszadás nem alkalmazandó a per folyamán fölvetett - amelyek közül néhány valószínűleg se nem releváns, sem pedig jelentős - összes kérdéssel.

7. elv

26. Jóllehet valamennyi tagállamban alapvető jogként elismert, azonban a felsőbb bírósághoz való folyamodást bizonyos korlátozások szűkíthetik. E korlátozásokat az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről szóló R (81) 7 számú ajánlás 10 és 15 elvei indokolják azzal a szükségszerűséggel, hogy egyszer véget kell vetni a peres eljárásnak, valamint a költségek csökkentésének óhaja is, mindennekfőltt akkor, ha a per tárgya kisebb összegű vagy pedig el kell kerülni a nyilvánvalóan perelhúzó szándékú fellebbezést.

27. Az említett ajánlás kétféle kiküszöbölési módot jelöl meg a fellebbviteli eljárások visszaélésszerű alkalmazására: az ítéletek ideiglenes végrehajthatóságát, valamint az ítélettel megítélt összeg piaci kamatának a végrehajtás előtti időszakra történő megállapítását. Azonban nem ezek az egyetlen lehetséges eszközök. Ezért van az, hogy az államok előírhatják a fellebbezés benyújtásának előzetes engedélyezését is. Azokban az esetekben kell visszautasítani a fellebbezést, ha az nyilvánvalóan megalapozatlan. A fellebbezés jogának ekképpen történő korlátozása csak azokban az esetekben alkalmazható, amikor a megalapozottság hiánya nyilvánvaló, mivel az ellenkező esetben az ügy elmélyült vizsgálatát kellene lefolytatni és semmiféle előrelátható idő vagy munkanyereség nem nyerhető.

28. A fellebbezési jog bizonyos korlátozása a gyakorlatban önmagában, mint a fellebbezési út korlátozásában nyilvánul meg. Így a számos államban fennálló jogrendszerek olyan korlátokat állítanak fel, amelyek a perértékhez igazadó fellebbezési korláttal azt célozzák, hogy megakadályozzák a fellebbviteli bíróságoknak a csekélyebb perértékű ügyekben történő fellebbezések általi munkaterhének növelését. Vagyis a valóságban a pénzügyi erózió lecsökkenti ezeknek a korlátozásoknak a hatékonyságát oly módon, hogy ezeket a korlátokat nem aktualizálják rendszeresen.

Egyes államokban a korlátozások felülvizsgálata a közigazgatás hatáskörébe tartozik, másokban pedig a parlamentébe, ez pedig sokkal nehezebbé teszi az eljárást. Azt is javasolták, hogy a rendszeres aktualizálása egyszerűsített eljárás keretében történjék, vagy pedig gazdasági jellegű objektív jelzőszámokon alapuló szabályon keresztül.

29. A fellebbezési jog korlátozásának fentebb említett eszközein kívül az államok még olyan megfelelő eszközöket is alkalmazhatnak, mint például a pénzbírság vagy az okozott kár megtérítése, amelyet akkor lehet alkalmazni, ha a fellebbezéssel élő fél késleltetési szándéka egyértelműen megállapítható.

8. elv

30. Az eljárásnak nem kell szükségszerűen valamennyi ügyre uniformizálnak lennie és az is szükséges, hogy a megfelelő korlátok között az eljárása per tárgyához, értékéhez, a felek személyes helyzetéhez, valamint a szóban forgó érdekhez alkalmazkodjon. Az ilyen jellegű könnyítésnek hozzá kell járulnia az igazságszolgáltatás igénybevételének könnyítéséhez, az igazságszolgáltatás működésének felgyorsításához és költségeinek csökkentéséhez, úgy a közösség, mint a magánember tekintetében.

31. Ebből a célból különleges eljárási szabályokat alkottak meg számos tagállamban, főképpen a következő esetekben:

- a) a pertárgy jellegének indokából: azokban a jogvitákban, amelyekben sürgős döntést kell hozni (ideiglenes intézkedések) valamint az igazolt és nem vitatott kölcsönök fedezete esetén;
- b) a pertárgy értékének indokából: a kisebb összegű kölcsönök biztosítása esetében;
- c) a felek személyes helyzete és a szóban forgó érdekek típusától függően: a munkaadó-munkavállaló kapcsolatában, a bérlő-bérbeadó kapcsolatában, a családi kapcsolatokban (válás,

gyermekelhelyezés, tartásdíjak), a fogyasztóvédelemre vonatkozó perekben;
d) a hasonló jellemzőkkel rendelkező ügyek gyakorisága indokából: a közlekedési bűncselekményeket illetően.

32. A jelen ajánlás céljait illetően egyrészt a rendes eljárási szabályokhoz képesti egyszerűsítési szabályok, másrészt pedig a sommás eljárások tekinthetők különös szabályoknak; ez utóbbiaknak az a célja, hogy gyorsan meghozható rendelkezésekkel bírói úton hozzanak helyre bizonyos helyzeteket. Néhány jogrendszerben a sommás eljárásokat úgy tekintik, mint egyszerűsített eljárásokat, amelyek a res iudicata hatásával bírnak, amely viszont létezik más jogrendszerekben; azonban e tényről függetlenül a sommás eljárás olyan jellemzőkkel bír, amely megkülönbözteti a rendes eljárásoktól és különleges eljárási szabályként lehet tekinteni.

33. Azok az eszközök, amelyek az eljárás egyszerűsítése és gyorsítása érdekében alkalmazhatóak, igen nagyszámban állnak rendelkezésre és ezek felsorolása történik példálózó jelleggel a jelen elvben. A jelzett rendelkezések közül néhány részletesen megtalálható ugyanezen ajánlásnak a rendes eljárásra vonatkozó más elveiben. Ezen eszközök közül egyiknek vagy többeknek az alkalmazása a valamennyi eljárásban előforduló jellemzők összességétől és a közöttük fennálló viszonyoktól függ: ezért van az például, hogy a bíró a szerepe aszerint változik, hogy az írásbeli vagy a szóbeli eljárás a domináns. Mindenesetre az eljárások egyszerűsítése nem vezethet ahhoz, hogy a felek számára helyzetük megfelelő bemutatása alapvető biztosítékait csökkentsük, sem az ellenérdekű fél követeléseinek törvényes és megfelelő eszközökkel történő ellenzéséhez. Lényeges, hogy a felek megfelelő időben megkapják a szükséges felvilágosításokat az egyes eljárási cselekmények teljesítéséhez és a határidőre vonatkozó korlátozások segítsék a bizonyítékok összegyűjtését.

34. A nemzeti jogoknak meg kell határozniuk, milyen ügyekben vagy mely területeken szükséges megállapítani kötelező jellegű különleges eljárási szabályokat és mely eljárásokban lehet figyelembe venni valamelyik fél szándékát.

9. elv

35. Ez az elv nem tisztán polgári eljárásjogi elv. Mindemellett természetesen, hogy a polgári eljárás gyorsabban lefolyhatna, ha a bírónak és az egyéb igazságügyi tisztviselőknek rendelkezésükre állnának megfelelő technikai eszközök.

36. Ezek között első helyen kell megemlíteni az eljárási aktusok és általánosabban fogalmazva a bírói szervek működésének rögzítésére szolgáló számítógépet.

37. Igen fontos még az információk kezelésének kérdése. A bírók feladata, mint egyébként általában a jogászok feladatai is ma már sokkal nehezebbé vált a hatályos jogszabályok megsokszorozódása miatt, amely tettenérhető a belső és a nemzetközi jogban is. Ezekből gyakran származnak olyan problémák, hogy az alkalmazandó jogi normák összességét nehezen lehet megismerni. Következésképpen nagyon fontos, hogy javítsuk azokat a technikai eszközöket, amelyek az informatika alkalmazásának segítségével a különböző jogforrásokhoz való hozzáférést megkönnyítik és gyorsabbá teszik.

* Recommendation No R (84) 5

Forrás: http://www.lb.hu/embjog_t/ET000584.html